

Kriminalomsorgsdirektoratet Stian Haugen

Deres ref:

Vår ref:
202214688-14

Dato:
17.11.2022

HØRING - REVISJON AV RUNDSKRIV OM BEHANDLING AV FORSKNING I KRIMINALOMSORGEN

Høringsinstans

Navn: Kristina Lægreid/Berit Johnsen

Region/enhet: KRUS

Innhold i rundskrivet:	Kommentarer:
Spørsmål 1: Omtaler rundskrivet 1 tilstrekkelig grad forventninger til regionenes og enhetenes ressursbruk og prioritering?	<ul style="list-style-type: none">- Om det er behov for å minske ressursbruken, kan kriminalomsorgen begrense tilgangen for masterstudenter. (Dette gjelder masterstudenter som søker om å få gjennomføre egne prosjekt, ikke masterstudenter som arbeider på større prosjekter forankret i forskningsinstitusjonene. I det siste tilfellet vil ikke masterstudenten stå som søker.) Etter prinsippet om «Open science» vil stadig mer data gjøres tilgjengelig for gjenbruk. Dette er data som mest sannsynlig kan benyttes i masteroppgaver.- Hvordan skal forskningssøknader fra forskere med tilhørighet til utenlandske forskningsinstitusjoner og som ikke omfattes av GDPR-direktivet, prioriteres og behandles (det står bare at her gjelder egne regler)? Hvilke krav skal settes i slike tilfeller- Om KRUS' tilgang skal behandles av regionene, vil det bli en økning av søknader som skal behandles. Vi har et sterkt ønske om å beholde direkte tilgang til å gjennomføre forskning i etatens enheter, men anbefaler at det innføres en rutine som i større grad synliggjør pågående prosjekter fra KRUS, slik at regionene har oversikt over den totale mengden som pågår til enhver tid.- Det må også avklares hvem som behandler forskningssøknader der aspiranter/studenter fra KRUS er deltakere.- Innledningsvis står det at forskningsprosjekter som «holder høy faglig kvalitet» skal prioriteres, og på s. 13 står det at «Kriminalomsorgen vil gjøre en selvstendig vurdering av om prosjektet tilfredsstillende»

	<p>kravene i personvernregelverket», og at «Dette gjelder selv om prosjektet er lagt fram for Sikt.» Vi lurer på hvordan rådgiverne i regionene skal kunne bedømme kvaliteten på prosjektsøknadene. Har de forskerkompetanse, og skal de kunne overprøve profesjonelle instansers vurderinger av personvern og forskningsetikk slik som NSD/SIKT og REK? (Det pågår f.eks. forskningsprosjekter i kriminalomsorgen som ikke er samtykkebasert, men hvor samfunnsnyttene er vurdert å veie tyngre enn personvernet. Dette er prosjekter hvor det er utarbeidet DPIA, hvor personvernombudet har vært med i prosessen, hvor saken er blitt behandlet av Datatilsynet og deretter godkjent. Skal forskningsrådgiverne i regionene kunne overprøve slike vurderinger?) (Se også under.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Det er flott med stabil og oppdatert kompetanse, men er det vurdert hvilke ressurser som kreves for saksbehandlerne i regionene skal kunne gjøre de vurderingene de er satt til å gjøre gjennom rundskrivet? - Angående veiledning – så vidt vi vet driver ikke f.eks. NESH på med veiledning på enkeltprosjekter, og SIKT/NSD tilbyr personverntjenester for sine medlemmer. - Under første punkt på «Rundskrivets avgrensninger» står det at rundskrivet ikke regulerer «henvendelser der formålet er generelle behov for datainnsamling». Hvilke behov er dette? - Rundskrivet bør inneholde en vurdering av når i forskningsprosessen kriminalomsorgen ønsker/krever en søknad fremlagt: Skal søknaden til kriminalomsorgen sendes før søknader om ekstern finansiering (i så fall vil det medføre behandling av en rekke søknader som ikke får midler), eller etterpå (i så fall vil det medføre forsinkelser i oppstart av prosjekter)? - Det er u hensiktsmessig å operere med faste søknadstidspunkter. Relevante utlysninger dukker opp flere ganger i løpet av et år, og søknader må kunne håndteres fortløpende. Dersom det innføres faste søknadstidspunkter, bør ikke dette være absolutt av denne grunn. - Det er også u hensiktsmessig at søknader som omfatter flere regioner skal sendes til hver region. Sett i lys av fokuset på arbeidet med samarbeidsstrukturer i etaten for tiden bør det vurderes å opprette et postmottak for søknader, som fordeles til rett region eller håndteres av en region på vegne av alle. Da vil det også være lettere for kriminalomsorgen sentralt å holde oversikt over pågående forskning i egen etat.
<p>Spørsmål 2: Tydeliggjør rundskrivet forventinger til innhold og kvalitet i forsknings-søknadene?</p>	<p>- I andre avsnitt under punkt 3 står det at «Rundskrivet er et styrende og støttende dokument for forhold som ikke er regulert i aktuelt lovverk». Videre inneholder teksten punkt 4 forhold som nettopp er regulert i annet regelverk. Slik rundskrivet nå er formulert virker det som saksbehandlerne skal vurdere søknadene ut fra hvor godt personvernet og forskningsetikken er ivaretatt. Ivaretagelse av personvern og forskningsetikk er søkerinstitusjonenes ansvar, og institusjonene skal ha regelverk og prosedyrer som kvalitetssikrer dette (f.eks. avtale med NSD/SIKT). Kriminalomsorgens saksbehandlere kan påse at prosjektet faktisk er vurdert opp mot personvern hensyn (for eksempel meldt NSD/SIKT eller REK) og blitt godkjent, og at andre sentrale forskningsetiske spørsmål – som f.eks. fremgangsmåter ved forskning på/om særlig utsatte grupper og samtykkekompetanse – er drøftet og ivaretatt. Rundskrivets tittel bør på dette grunnlag omformuleres til «Rundskriv om behandling av forsknings-søknader i kriminalomsorgen»</p> <p>Rundskrivet bør altså omhandle hva som er kriminalomsorgens rolle og ansvar i behandlingen av søknadene, og tydeliggjøre</p>

	<p>a) hva kriminalomsorgen vurderer (om de nødvendige godkjenningene og vurderingene mtp. personvern og forskningsetikk foreligger, ressursbruk/kapasitet, gjennomførbarhet, sikkerhetsmessige forhold), b) hvilken dokumentasjon søkerne må sende inn for å få dette vurdert, og c) hvordan vurderingen gjøres.</p> <p>- Angående krav til søknadene som er listet opp på s. 11 og 12 gir disse en god oversikt, men prosjektets nytteverdi bør utgå (se «generelle kommentarer» for mer om dette). Hvordan resultatene skal formidles kan også være usikkert (bok, artikler, e.l.) før prosjektstart. I punkt 3, fjerde kulepunkt står det at «Dette gjelder særlig deltakere i forskningsprosjekt». Stilles det ikke krav til at all aktivitet der det søkes om tilgang til data for forskningsformål, er organisert som forskningsprosjekter?</p>
<p>Spørsmål 3:</p> <p>Bidrar rundskrivet til en standardisering når det gjelder registrering av søknader? Vi ber om at høringsinstansene forslår ev. endringer.</p>	<p>Se siste punkt i svar på spørsmål 1.</p>
<p>Oppleves framstillingen av rundskrivet som tydelig/pedagogisk</p>	<p>Se svar under spørsmål 2. Rundskrivet bør ha en tydelig avklaring på hva som er forskningsinstitusjonenes ansvar å ivareta i et forskningsprosjekt, herunder personvern, forskningsetikk og veiledning, og hva som er kriminalomsorgens ansvar vedørende behandling av søknader om adgang til å gjennomføre forskning i kriminalomsorgen. Dette er viktig, ikke minst med tanke på å plassere ansvaret for brudd på forskningsetiske retningslinjer, inkludert ivaretagelse av personvern (se også forskningsetikkloven https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-04-28-23).</p> <p>- Utkastet inneholder direkte sitater fra NESH sine retningslinjer. Når noen momenter tas inn, men ikke andre, blir konteksten lett borte. Både innledningsvis, i det første kapittelet («1. Fri og uavhengig forskning») og også senere i retningslinjen stadfestes den akademiske friheten og betydningen av fri og uavhengig forskning. Dette er grunnleggende føringer som også bør avspeiles i retningslinjene (se også under).</p> <p>- Rundskrivet bør være tilgjengelig på engelsk.</p>
<p>Generelle kommentarer:</p>	<p>- KRUS sin rolle må klargjøres. Slik rundskrivet er formulert nå, er vi litt utenfor (vi må søke om tilgang) og innenfor (vi skal ha en rådgiverposisjon, holdes orientert og få kopier av publikasjoner). Vi bør enten behandles som en del av kriminalomsorgen, eller som en ekstern part. Vi vil også fremheve at ett av KRUS' fortrinn er direkte adgang til forskningsfeltet. Dette gjør oss til en attraktiv samarbeidspartner, og vi samarbeider med mange forskningsinstitusjoner – noe vi er pålagt å øke (jf. Disponeringbrev KRUS 2022, delmål 4).</p> <p>- Som høgskole skal KRUS ha forskningsbasert undervisning. Vi må forske for å kunne utdanne fremtidens fengselsbetjenter/ kriminalomsorgsmedarbeidere. Siden vår utdanning er regulert av UH-loven settes det en del krav til vår (og for så vidt andre universiteter og høgskolers) forskning om akademisk frihet. En av</p>

KRUS`fagansatte har valgt å formulere et eget notat på akkurat dette som legges ved dette høringsvaret til informasjon.

Denne friheten er et gode og en forutsetning for et fritt, demokratisk samfunn, og er også nedfelt i forskningsetiske dokumenter. I NESH sine forskningsetiske retningslinjer står det: «Både institusjonenes uavhengighet og den individuelle akademiske friheten må være ivaretatt» (siste avsnitt under kapitteloverskriften»Ansvaret for forskningsetikken» Gjennom å utelukke adgang for prosjekter og problemstillinger som ikke dekker et kunnskapsbehov definert av kriminalomsorgen og ikke er i tråd med kriminalomsorgens kunnskapsbehov og strategi, som benytter feltarbeid (ikke skjult) som metode, og som legger føringer på hvordan forskningen formidles (i dialog med kriminalomsorgen) og fortolkes, begrenses denne friheten. Likeledes begrenses den akademiske friheten ved at kriminalomsorgen foretar **rekrutteringen** av forskningsdeltakere. Rekruttering av informanter/respondenter er et metodespørsmål og er derfor underlagt den akademiske friheten. Forskeren kan be om, eller kriminalomsorgen kan tilby, hjelp med å rekruttere deltakere, men hvem som deltar vil alltid være forskerens beslutning. Hvordan og hvor forskningen skal publiseres ligger også til den akademiske friheten, og det er langt fra alltid at forskningen publiseres i form av rapport (s. 14).

Kriminalomsorgen skal utdanne medarbeidere der faglig uavhengighet er et sentralt prinsipp for deres virke

(file:///C:/Users/bejo/Downloads/yrkesetiske_retningslinjer05.pdf). Utviklingen av kunnskapsgrunnlaget for å kunne etterleve dette prinsippet må på samme måte være fritt og uavhengig. Foruten å begrense den akademiske friheten mener vi at rundskrivets styring av hvilke prosjekter som skal få tilgang ikke er i tråd med kriminalomsorgens verdi om åpenhet. Det er i det hele tatt problematisk når én instans definerer sannheten om hva som er kunnskapsbehovet. Vi antar begrensingen på metodebruken, altså feltarbeid, bunner ut i hensynet til personvernet. Det er imidlertid ikke alltid slik at feltarbeid innhenter opplysninger om personlige forhold. Observasjonene kan f.eks. gjelde hvordan et bestemt område i et fengsel benyttes, der det ikke er forhold ved innsatt A, B, eller C som er interessante, men hvordan den totale bevegelsen dette området skjer.

- Rundskrivet referer flere ganger til belastning og risiko for å delta i forskning, og forskningsetisk defineres innsatte som en sårbar gruppe, men ofte vil gjerne innsatte delta og de har en positiv opplevelse ved å delta. Hvor mye skal kriminalomsorgen skjerme og beskytte innsatte som har rettigheter som andre borgere?

- Rundskrivet bør sendes ut på en ekstern høringsrunde slik at berørte parter (som universiteter og høyskoler) får anledning til å uttale seg.

- Innsattes forskning bør også omtales i rundskrivet. Her må også forskningsinstitusjonen hvor den enkelte er tilknyttet, ansvarliggjøres.

- Side 7 under «kriminalomsorgens vurdering av forskningsetikken»: Om forskningsprosjektet omhandler innhenting av personopplysninger, bør det ikke være et krav at prosjektet være vurdert av NSD/SIKT eller annen instans?

- Kapittel 6 s. 11 – hva menes med «godkjente forskningsinstitusjoner»?

- Punkt 3, kulepunkt 4 s. 12 – Hva menes med deltakere i forskningsprosjekt?

- Punkt 5 s. 12 – Andre enn forsker II kompetanse kan veilede, f.eks. førsteamanuenser. Her anbefaler vi at det ryddes i begrepsbruken.

Førstekompetanse kan være dekkende (gjelder

førsteamanuenser/førstelektorer/forsker II og professor/dosent/forsker I).

- Punkt 5 s. 14 – Angående beredskapsplan/tiltaksplan/varslingsplan –

	omhandler dette forskningsdeltakere eller forskeren? - Side 15, under «Forskningsformidling». Her er det direkte sitater fra NESH sine retningslinjer uten å være markert som det. Anbefales tatt ut. Se også tidligere kommentar om akademisk frihet vedrørende det som står i dette kapittelet.
--	--

Med hilsen

Kristina Vee Læg Reid
Derektør

Berit Johnsen
Prorektor forskning

Dette brevet er godkjent elektronisk i kriminalomsorgen og har derfor ingen signatur.

VEDLEGG

JURIDISKE BETRAKTNINGER OM AKADEMISK FRIHET

Innledning

Universiteter og høyskoler er, i likhet med et uavhengig rettsvesen og frie medier, viktige bærebjelker i vårt demokratiske samfunn. Akademia fungerer best som kritisk korrektiv til myndighetene og andre maktbaser i samfunnet når friheten i faglige spørsmål er ivaretatt og blir respektert.ⁱ

Retten til frihet i faglige spørsmål både for institusjonene og for den enkelte faglig ansatte er beskyttet i gjeldende universitets- og høyskolelov. Ansatte med arbeidsoppgaver hvor det inngår forskning eller faglig utviklingsarbeid, har rett til å velge emne og metode for sin forskning eller sitt utviklingsarbeid innenfor rammene som følger av ansettelsesforholdet eller særskilt avtale, jf. femte ledd i § 1-5.

Retten til selv å velge metode for forskning er kjernen i den akademiske friheten på individnivå. Når den ansatte opptrer innenfor rammene av ansettelsesforholdet og særskilte avtaler, har vedkommende rett til å utføre sine forskningsoppgaver og sitt utviklingsarbeid uten inngrep fra avtaleparter eller oppdragsgivere. Bestemmelsen gjelder også for ansatte i kombinerte stillinger.ⁱⁱ Underdalutvalget vektlegger at den individuelle akademiske friheten innebærer både rettigheter og plikter. Rettighetene gjelder blant annet friheten til å velge forskningsobjekt, metode og publiseringsmåte.

En lovfesting av institusjonenes plikt til å fremme og verne om den akademiske friheten skal styrke lovens formål om å legge til rette for at utdanningsinstitusjonene kan tilby utdanning og utføre forskning og faglig utviklingsarbeid på høyt internasjonalt nivå.ⁱⁱⁱ Når første ledd leses i sammenheng med femte ledd innebærer bestemmelsen en begrensning i arbeidsgivers rett til å instruere ansatte i faglige spørsmål.^{iv} Underdalutvalget la til grunn at akademisk frihet på individnivå var nødvendig for at institusjonene skulle kunne utføre dette samfunnsopdraget.^v

Akademisk frihet

I sin NOU drøfter Underdalutvalget begrepet akademisk frihet, dets begrunnelse og dets legitime begrensninger, og utvalget drøfter utfordringer som kan sette den individuelle akademiske friheten under press. Utredningen tar opp skjæringsflaten mellom styringsbehov, både statlige og institusjonelle, og den akademiske friheten til enkelte ansatte. Underdalutvalget legger til grunn at kjernen i akademisk frihet er som følger:

[...] the freedom to conduct research, teach, speak, and publish, subject to the norms and standards of scholarly inquiry, without interference or penalty, wherever the search for truth and understanding may lead.^{vi}

Underdalutvalget fant at det først og fremst var mangel på midler som kunne innskrenke den enkelte forskers mulighet til å forfølge egne forskningsspørsmål:

Det vi trygt kan si er at for de fleste forskere utgjør rammebetingelser som innsnevrer mulighetene til å forfølge egne ideer eller drive aktiv forskning innenfor eget fagområde – i første rekke knapphet på forskningsmidler og tid – et betydelig større problem. (...) Knapphet på forskningsmidler og tid virker (...) primært ved å kanalisere forskningsinnsats i retning av

ⁱ NOU 2020: 3, side 130.

ⁱⁱ Ot.prp. nr. 67 (2006–2007) punkt 8.3.

ⁱⁱⁱ Ot.prp. nr. 67 (2006–2007) punkt 5.3.2

^{iv} Ot.prp. nr. 67 (2006–2007) merknad til § 1-5

^v NOU 2006: 19 Akademisk frihet – Individuelle rettigheter og institusjonelle styringsbehov punkt. 6.2.2

^{vi} Fra Global Colloquium of University Presidents (2005), sitert i NOU 2006: 19 s. 12.

prioriterte områder og ved å innskrenke aktivitetsmulighetene for en forsker innenfor ikke-prioriterte områder.^{vii}

Det vises blant annet til at:

tiltak – spesielt de som kommer til uttrykk i spesifikke prioriteringer eller generelle insentivsystemer – innskrenker mulighetsrommet for noen, men utvider det for andre (annen forskning vs. oppdragsforskning. Min kommentar).^{viii}

Frihet til å søke etter og formidle kunnskap har vært begrunnet først og fremst ut fra et samfunnsmessig behov for en felles, forskningsbasert kunnskapsbase. Verdien av en slik kunnskapsbase avhenger av om det i samfunnet er en utbredt tillit til at kunnskapsutviklingen og oppfatningen av hva som er gyldig kunnskap ikke blir styrt av særinteresser, enten de er av politisk, økonomisk, religiøs eller annen art. Denne tilliten er avhengig av at forskning og undervisning bygger på en velprøvd og streng vitenskapelig tenkemåte, gjør bruk av de beste tilgjengelige metoder og data, og er åpen for kritisk innsyn og etterprøving.^{ix}

For forskerrollen må individuell akademisk frihet allment omfatte minst tre hovedelementer, som fremheves både i internasjonal faglitteratur og i policydokumenter:

- Frihet til å stille spørsmål – også ved det autoriteter anser som etablert kunnskap og forståelse, og ved saksforhold og teser som det knytter seg sterke interesser eller følelser til.
- Frihet til å bestemme hvilket materiale og hvilke metoder man vil benytte for å finne svar; mer presist et sant eller holdbart svar.
- Frihet til å legge frem hypoteser, resultater og resonneringer offentlig.^x

Kjernen i denne friheten kan beskrives som fravær av og vern mot overstyring eller sanksjoner som truer forskerens vitenskapelige integritet, det vil si hindrer henne i å følge eller gi uttrykk for egne faglige vurderinger. Dette vernet er rett nok ikke uten reservasjoner og forbehold; blant annet kan legitime forskningsetiske hensyn legge begrensninger på adgangen til fritt å bestemme hvordan man vil legge opp og gjennomføre en undersøkelse. Vern mot overstyring impliserer heller ikke noe krav på beskyttelse mot faglig begrunnet kritikk eller mot styrings- og kontrolltiltak som skal sikre at anerkjente vitenskapelige kvalitetskrav oppfylles. (...) Men formuleringene ovenfor angir i det minste én klar grunnregel: Begrunnelsesplikten ligger på den som vil intervensere eller instruere, og kravene til en slik begrunnelse er strenge.^{xi}

Fravær av eller vern mot direkte overstyring er en nødvendig, men ikke tilstrekkelig betingelse for at det skal eksistere individuell akademisk frihet. For å være en praktisk realitet, må friheten også ha et positivt element i form av et mulighetsrom hvor ideer kan omsettes i forskning. (...) det er viktig å erkjenne at formell frihet bare kan utnyttes i den grad det faktiske mulighetsrommet tillater. Det er også viktig å ha et våkent blikk for at kontroll over viktige ressurser kan utnyttes illegitimt som et virkemiddel for å styre forskning utenom spørsmål man ikke ønsker stilt, eller til å kanalisere midler til forskere og fagmiljøer man har et særlig nært forhold til. I dette perspektivet blir det viktig at formell rett til selvstyre støttes opp av mekanismer som sikrer at den ressursprioritering som må foretas, skjer på et saklig grunnlag og gjennom prosesser som er åpne for innsyn og kritikk.^{xii}

^{vii} NOU 2006: 19 s. 25.

^{viii} NOU 2006: 19 s. 33

^{ix} NOU 2006: 19 s. 12.

^xNOU 2006: 19 s. 14

^{xi} NOU 2006: 19 s. 14

^{xii} NOU 2006: 19 s. 14.

Forskning har som virksomhet et overordnet formål – søken etter sann kunnskap og forståelse – og et sett grunnleggende prinsipper for vitenskapelig tenkning.^{xiii} Når det gjelder Akademisk frihet har det The American Association of University Professors formulerte denne tesen slik i en hyppig sitert prinsipperklæring fra 1940: «Freedom in research is fundamental to the advancement of truth».^{xiv}

Underdalutvalget viser i så henseende til at:

1) Kompetanse i fri utfoldelse er den beste oppskrift vi i dag kjenner for utvikling av ny kunnskap. På samme måte som annen skapende virksomhet – kunst, litteratur, innovasjon – blomstrer best i frihet, vil forskning og forskningsbasert undervisning og formidling over tid gi de beste resultater i et system som gir den enkelte forsker (lærer, formidler) ustrakt faglig frihet, og som bruker fagfellevurderinger til å skille godt fra dårlig, og åpen, meritbasert konkurranse til å løfte frem det beste. Dette gjelder særlig for grunnleggende forskning, blant annet fordi den (ennå) ikke har et klart definert bruksområde og derved heller ingen klart identifisert gruppe av brukere.

Forsøk på å styre slik forskning ut fra antakelser om bruksverdien av resultatene i annen samfunnsvirksomhet risikerer derfor i beste fall å bli vilkårlige og i verste fall å virke faglig hemmende. Tesens gyldighetsområde er likevel ikke begrenset til «ren» grunnforskning. Også innenfor anvendt forskning gir utstrakt frihet til å utvikle og forfølge nye problemstillinger og hypoteser, og til å velge undersøkelsesopplegg, normalt de beste ramme-betingelser for utvikling av ny kunnskap. Forskning med et klart anvendt formål møter imidlertid andre utfordringer som nettopp springer ut av den nytte resultatene kan ha for bestemte brukere (se neste punkt).^{xv}

*2) For «brukere» av forskningsbasert kunnskap og av kandidater fra høyere utdanning er det viktig å kunne stole på at de konklusjoner fagmiljøene presenterer og går god for faktisk er beste tilgjengelige kunnskap. Rett nok kan en enkelt bedrift, et politisk parti, et departement eller en annen interessent i visse situasjoner være vel så opptatt av funn som kan utlegges som støtte til egne produkter eller posisjoner, som av kunnskap som gir en korrekt og dekkende forståelse av saksforholdet. Men for næringsliv, styringsverk og samfunn i stort er det avgjørende å kunne ha tillit til at det forskere og fagmiljøer går god for, faktisk er den beste kunnskap som er tilgjengelig. Nettopp der det knytter seg partsinteresser til de saksforhold forskningen belyser, blir det viktig å kunne stole på at forskernes bidrag ikke er forurenset av saksfremmede hensyn. **Speaking Truth to Power** er imidlertid en krevende oppgave som stiller strenge krav ikke bare til kompetanse, men også til profesjonell integritet. Uavhengighet er et meget viktig fundament for slik integritet, og den åpenhet for innsyn og etterprøving som ligger i Akademiets egne grunnprinsipper og prosedyrer er viktig for å forebygge og korrigere «svikt». Dette resonnementet legger altså stor vekt på egenskaper ved (det internasjonale) fagfellesskapet og selve systemet. Enkeltforskere og forskergrupper vil fra tid til annen gjøre feil – i noen tilfelle grove og klart kritikkverdige feil – men kombinasjonen av fagfellers kritiske etterprøving og institusjonaliserte mekanismer for tilsyn og sanksjon er den beste mekanismen vi kjenner, både til å forebygge og til å korrigere.^{xvi}*

Den politiske og samfunnmessige kontekst – Forskningens og utdanningens bruksverdi

Underdalutvalget tar det som et omforent premiss at forskning og høyere utdanning utfolder seg best og gir størst samfunnmessig avkastning ved at den enkelte forsker (lærer) gis utstrakt frihet til

^{xiii} NOU 2006: 19 s. 15

^{xiv} NOU 2006: 19 s. 17

^{xv} NOU 2006: 19 s. 17

^{xvi} NOU 2006: 19 s. 17.

å bestemme hvilke spørsmål hun vil stille, hvordan hun vil gå frem for å finne et sant eller holdbart svar, og til å legge frem sine hypoteser, resonnementer og konklusjoner offentlig. Vi legger videre til grunn at denne friheten likevel ikke kan være ubegrenset. I skjæringsflaten mellom disse to utsagnene oppstår et viktig og vanskelig spørsmål: Hvilke typer begrensninger i den akademiske frihet bør ansees som *legitime*?^{xvii}

Forskning ivaretar ulike funksjoner, og begrunnes som regel med henvisning til en eller flere av disse. En hovedfunksjon er å frembringe kunnskap som kan tjene som en viktig innsatsfaktor i annen samfunnsvirksomhet, i første rekke produktutvikling og problemløsning. En annen er å videreutvikle og befeste en vitenskapelig tenkemåte som et allmennintellektuelt fundament for et livskraftig demokrati og en opplyst sivilisasjon (i dagens språkbruk ville vi heller si: et moderne kunnskapsamfunn). En tredje hovedfunksjon er simpelthen å gi utløp for nysgjerrighet og intellektuell utfoldelse, spesielt å gi muligheter til å forfølge spørsmål og hypoteser som forskningen selv leder til. Tilsvarende verdsettes og begrunnes høyere utdanning som regel ut fra den kompetanse utdanningen gir for kunnskapskrevende yrker, som et mer allmennkulturelt dannelsesprosjekt, og/eller som en mulighet for den enkelte til å dyrke egne faglige interesser.^{xviii}

Den som betoner den første av disse funksjonene, verdsetter forskning ut fra dens resultater; mer bestemt resultatenes bruksverdi i produktutvikling og problemløsning. I den grad det dreier seg om virksomhet som er både kunnskapsintensiv og utsatt for sterk konkurranse, leder dette perspektivet til konsentrasjon om forskning som selv er konkurransedyktig (holder høyt internasjonalt nivå) og om kunnskap som et privat gode (konkurransefortrinn). Fokus på vitenskapelig tenkemåte som allmennintellektuelt fundament fremhever verdien av forskningens grunnleggende metode snarere enn dens resultater, og leder naturlig til prioritering av bredde fremfor topp, og av kunnskap som kollektivt gode. Den som verdsetter forskning (eller høyere utdanning) som utløp for menneskelig nysgjerrighet, betoner i første rekke utfoldelsesverdien for utøveren selv, og som regel også betydningen av nysgjerrighet som drivkraft for utvikling av ny kunnskap generelt og for faglige gjennombrudd med høy originalitet mer spesielt.^{xix}

Denne policyorienteringen kan få konsekvenser for rammene for individuell akademisk frihet. Den mest åpenbare er at orienteringen slår ut i selektiv tilgang på forskningsmidler. En sterkere prioritering av næringsrettet og problemorientert FoU i bestemte sektorer vil gi bedre muligheter for forskning innenfor nettopp disse feltene. Det kan skje på bekostning av fag og fagmiljøer som ikke sees som sentrale bidragsytere i en slik sammenheng. Over tid kan slik prioritering gjøre det vanskeligere å bygge opp og vedlikeholde den brede kunnskapsbasen som danner grunnlaget både for en opplyst offentlig debatt og for nyskaping som springer ut av utradisjonelle koplinger.^{xx}

Oppsummering

Dersom det ikke legges til rett for en åpen og fri forskning så vil det kunne føre til innkapsling, forvitring og forfall, fremfor kreativ nyteknig.^{xxi} Det må derfor stilles klare bestemte krav til de prioritering og kvalitetsprøving som må foretas. Det aller viktigste kravet er at den skal skje på et saklig og opplyst grunnlag. Det sistnevnte hensynet søkes gjerne ivaretatt ved å bringe inn fagfeller med solid kompetanse. En saklig vurdering er forankret i kriterier som følger av virksomhetens formål. Faglig kvalitet er åpenbart ett slikt kriterium. Både faglig kvalitet og samfunnsmessig verdi er

^{xvii} NOU 2006: 19 s. 20

^{xviii} NOU 2006: 19 s. 26.

^{xix} NOU 2006: 19 s. 26

^{xx} NOU 2006: 19 s. 27.

^{xxi} NOU 2006: 19 s. 18.

hensyn som det er fullt legitimt – og faktisk også god grunn til – å tillegge vekt når knappe midler skal fordeles.^{xxii}

Etter mitt syn er utkastet til revidert rundskriv vedrørende forskning i kriminalomsorgen altfor overstyrende i forhold til akademisk frihet og forskning. Det at utøvende myndighet (til og med helt ned på regionalt nivå) skal sitte med definisjonsmakten i forhold til å vurdere forskningsbehovet i kriminalomsorgen og samfunnet som helhet samt regulere valg av forskningsmetode og foreta rekruttering av informanter til de ulike forskningsprosjektene mener jeg er lovstridig etter UH-loven § 1-5 og de hensyn den bygger på (se redegjørelse overfor). Videre stiller jeg spørsmål ved om både regionalt og sentralt nivå har den nødvendige forskningskompetansen til å vurdere forskningsprosjektene kvalitet, deriblant den samfunnsøkonomiske gevinst.

I forhold til kravet om akademisk frihet, herunder åpen og fri forskning, finner jeg det også problematisk at høringsutkastet kun er sendt ut på intern høring og ikke ut til eksterne utdannings- og forskningsinstitusjoner.

Slik jeg ser det er det en nærliggende fare for at utkastet til revidert rundskriv for behandling av forskning i kriminalomsorgen, dersom det blir vedtatt i sin nåværende form, vil kunne føre til innkapsling, forvitring og forfall, fremfor kreativ nyteknikning.

^{xxii} NOU 2006: 19 s. 21